

Франко, І.

І ми в

Європі

І МИ В ЕВРОПІ.

Протест галицьких Русинів проти мадярського тисячолітя.

Дня 2 іюня сего року відбуло ся в Будапешті в присутности вібраних членів Угорської Академії наук торжественне отворене комнати присвячено. памяти великого европейського генія Йогана Гете. В тій комнаті зложено і виставлено до прилюдного вжитку багату і цінну збірку памяток по великим поеті і великим чоловіці, подаровану Академії одним горожанином. При нагоді сего отвореня проголосив президент Академії, гр. Зічі промову, в котрій отсей уступ, на скільки він був вірно переданий газетами, звернув нашу особливу увагу: „Надісмось, що тепер Европа, бачучи, як ми шануємо память сі великого генія, перестане попіркати нас національною нетерплячістю та шовінізмом“. Ми не хочемо підсувати тим словам ніяких злобних коментаріїв, не хочемо вдавати ся в розбір делікатного питання, чи справді торжественне відданє до прилюдного вжитку збірки памяток по великим чоловіці, случайно дарованих Академії, може служити доказом, що весь народ, що єго правительство і єго інтелігенція переняті думками і ідеями того великого чоловіка. Ми не хочемо доказувати й такої можливости, що коли дійсність не відповідає врочисто виголошуваним фразам, таке експлоатованє памяток імені великого чоловіка для цілей зовсім посторонніх і далеких від круга єго ідей і ідеалів, може вважати ся радше профанацією, ніж шанованєм єго памяти. Для нас у прдмові гр. Зічі важний тільки єго поклик до Європи, єго дезідерат, щоб Европа таким чи іншим способом виказала мадярській нації признанє, що вона свободолобна, толерантна, великодушна, що поступає в дусі високогуманних ідеалів Гете.

Як члени Українсько руського народа, що живе безперечно також в Європі, що був живим огнивом у сімї европейських народів і діяльним співробітником европейської цивілізаційної праці ще в ту пору,

коли предки північних Маляр були пострахом західньої Європи і нищителями її культури; як члени народа, що висунений долею на саму окраїну Європи своїми грудьми заступав її як міг перед навалами азіатських варварів і в тій довговіковій боротьбі втратив усе окрім почуття своєї єдності, окрім своєї національної вдачі, як і свого кровного зв'язку з європейським цивілізованим світом; як члени народа, котрого частина живе також під тіною корони св. Степана і зазнає всіх добродійств малярського свободолобія, малярської толеранції, малярської великодушності і гуманності, ми в імя тих високих та світлих ідеалів, що в душі кожного Європейця нерозривно вяжуться з безсмертним іменем Гете, підносимо свій голос, щоби дати свідоцтво правді. Аджеж і ми в Ероні, значить, поклик гр. Зічі і до нас звернений, і ми маємо право і обов'язок відповісти на него. До обов'язку сего ми відчуваємося тим живіше, що наші брати Русини угорські, в першій лінії покликані до відповіді на сей поклик, не можуть піднести свого голосу з причин, які далі виложимо.

В кількох північних комітатах Угорщини живе до 500.000 Русинів. І походженням і традицією історичною та літературною і з погляду на типетнографічний та на устню словесність вони частина того Українсько-руського народа, що заселяє східню часть Галичини і полудневу часть Росії і в цілому числить сьогодні около 25 мільонів душ. До XVI віку були Угорські Русини вільними людьми, тішилися значною автономією, їх відзначувало на королівськім дворі, з них набирали королі угорські свою прибічну сторожу, а видніші Русини мали значний вплив у королівській раді. В XVI віці почали Маляри витискати Русинів, подібно як і інші немалярські народности, з усіх важніших урядів, а з часом почалося й переслідування Русинів головню задля їх православної віри. На ніщо не здалася унія церковна, на ніщо не здавсь титул апостольського вікарія, який папи римські надавали угро-руським єпископам; латинські єпископи вважали їх своїми вікаріями і ненастанно вмішувалися в діла руської церкви, а правительство ставало завжди проти Русинів.

Такий стан трівав аж до часів пановання Марії Тереси і Йосифа II. Ті великі володарі, обіймаючи світлим розумом і батьківським серцем усі народи монархії, щиро дбали про їх потреби. Марія Тереса причинила ся до встановлення самостійної єпархії Мукачівської, наділила єпископа, капітулу, церкву і семінарію землями і доброю платою подарувала бенедиктинський монастир, церкву і замок в Унгварі на палати єпископські, катедральний собор, семінарію і теологічний музей, зв'язувала у всіх, а особливо в справах духовних духовенство руське з латинським і тим способом забезпечила Русинів від утиску і переслідування латинників. В р. 1774 оснувала Марія Тереса при церкві св. Варвари у Відні генеральну гр. к. семінарію духовну; угорським Русинам призначено в ній 12 місць, а то 10 для мукачівської єпархії а 2 для пізнійшої пряшівської. Таким способом угорські Русини одержали можливість черпати для себе знанє в самім центрі держави. А що около р. 1750 основано також богословську школу в Мукачові, де вчено по слов'яно-руськи (в р. 1778 перетворено на духовну семінарію і перенесено до Унгвару, та й далі вчено в ній по слов'яно-руськи), то між

тодішніми угорськими Русинами розпочався такий науковий рух, що вони не тільки у себе дома мали відповідні сили для виховання молоді, але достарчували їй і для Галичини, а навіть для Росії. Такі імена, як Балудяньський, Венелін Гуца, Орлай, даліше Іван Земанчик, Петро Лодій, ще й досі мають почесне місце в історії російського шкільництва і російської науки. Угорські Русини крім віденської виховувались також у львівській семінарії, в одній і другій бували вони навіть ректорами, як Михайло Щавницький (ректор у Львові), Самійло Вулкан, Бачинський Нодь і др. (ректори у Відні). Здавалось через якийсь час, що угорська Русь стане ся жерелом, з якого жвуча вода розлілесь по цілій Україні-Руси. Та ось нараз усе порвало ся. А чому?

В 1825 р. заснували Мадяри свою Академію наук в Пешті; під впливом інших народностей, між котрими почало ся тоді відроджене, почали й Мадяри виробляти свою народню мову і вводити єї у всі уряди, навіть військові. Від тоді почали Мадяри змагати до відрубности політичної, від тоді й почалась на добре мадяризація. В 1844 р. ухвалив пештенський сойм закон, на підставі котрого введено остаточно урядову мадярську мову в уряди у всіх краях угорської корони, звачить і в Угорські Руси. Противитись не було кому — закон увійшов в житє. Русини стративши тимчасом що найспосібніших своїх людей чи то через еміграцію, чи через смерть, зацімili зовсім.

Тимчасом в 1848 р. вибухає революція. Русини стали по стороні австрійського уряду — хоч тихцем було їх немало й по стороні Мадярів; за те австрійський уряд по побореню революції починає знов до них ласкавіше відносити ся. Русини почали брати участь в житю політичнім; 19. окт. 1849 прийїхала до Відня депутація угорських Русинів, до котрої належали: др. Михайло Вівєяник, лікар із Відня, Адольф Добрянський, тоді військовий комісар при російській армії, др. Вінкентій Алексович, лікар із Відня і священники: Іван Солтис, Віктор Добрянський та Александер Яницький. Депутація вручила цісареві ось яку петицію: Угорські Русини бажають, щоби: 1) введено в житє австрійську конститутцію з 4. марта 1849; 2) призначено Угорським Русинам відрубну політичну територію; 3) розграничено адміністраційні округи на округи етнографічні без огляду на попередній поділ Угорщини на комітати; 4) основано руські народні школи, руські гімназії, руську правничу академію в Уягварі і переіменено львівський університет на руський; 5) узгляднювано Русинів при заміщуваню урядів, а не допускано урядників, що не знають руської мови, до урядів в руських округах; 6) видавано руську урядову часопись з підмогою уряду; 7) щоби вільно було друкувати книги кирилицею; 8) зрівнано руських урядників, священників, учителів з особами тогож стану інших народностей; 9) узгляднено руських людей при авансі в армії і заміщено деякі урядові посади при головнім правительстві в Відні Русинами; 10) заведено руських капелянів при руських полках.

Мала частина тих бажань була сповнена; не вважаючи на бідність руського народу угорського, заведено в многих місцевостях двокласові школи народні і повторюючі недільні відділи для дорослих з руською мовою викладовою; в многих місцевостях заведено знов школи паро-

хіяльні, де вчителями, і то навіть добрими, були дяки. Коли австрійський уряд іменував Добрянського наджураном 4. комітатів руських з осідком в Унгварі, завів той в адміністрації руську мову, позамішував много урядів руськими семінаристами, постарався о те, що почато викладати в гімназії кілька предметів по руськи, позаводив руські написи на таблицях в Унгварі і по селах. Його знаменитий організаторський талант зелектризував цілу Русь Угорську і підвів її до життя. На жаль — не став він відразу на народнім становищі, тому доки уряд підпомагав його, або бодай не робив йому перешкод, лоти все держалося: коли ж під управою Бейста настав дуалізм і Маляри взяли під ноги всіх своїх противників з 1849 р., устав також рух між Русинами. Маляризація розпочала ся на ново, та сим разом безмірно сильнішє і брутальнішє ніж уперд. На Русинів перенесли Маляри всю ненависть, якою палали до Росіян за погром 1849 р.; нищити Русинів зробило ся немов патріотичним обовязком малярським, дарма, що сповнюване сего ніби патріотичного обовязку вело за собою економічну руїну, духову темноту і безпомічність півміліонової маси народа, виключало від цивілізаційного розвитку і поступу цілі обширні комітати, деморалізувало і доводило до цілковитого етичного здицїня угр-руську інтелігенцію, а найпаче ту її часть, що з покликания свого повинна би стояти на сторожі гуманности і етичних ідеалів — духовенство вишє і низше.

Найвищими достойниками серед угорських Русинів є три руські єпископи: мукачівський Юліян Фіртак, прїшівський Іван Валій і крижевацький Юліян Дрогобецький. Прїшівський зовсім немічний тілом і духом, то про него й не говоримо. Мукачівського найліпше характеризують слова, які він сказав при своїй інсталяції: „Надію ся, що в короткім часі тих п'ять сот тисяч греко-католиків, що зістають віднині під моєю управою, стануть ся найщирішими Малярами“. Крижевацький виставив собі свідоцтво тим, що на отворене вистави спішив з нараженєм свого життя, щоби лишень показатись добрим Маляром. Всі разом виявили добре свій характер тим, що бояли ся поздоровити кардинала Сембратовича з кардинальством, а дальше, що бояли ся порозсилати своєму духовенству програми обходу ювілею унії берестейської лиш тому, що вони були друковані по руськи. Яко пастир 500.000-ного руського люду, живучи працею того люду, вони не тільки не знають мови того люду, але не хотять її навчити ся, а що більше, бажалиб її звнечити з лиця землі — може одинокий в нинішнім цивілізованім світі приклад безграничного отупіння всякого морального почуття!

Між собою вони говорять і пишуть по малярськи, зі своїми близькими і с капітулою, з підвладними священиками, з урядами так само; в школах парохіальних умішують самих ревних Маляронів, в семінаріях богословських питомці не вміють не тільки по руськи, але навіть по церковному читати, не то вже щоб розуміли те, що читають; в бурсах для сиріт по священиках виховують не Русинів, але Малярів, хоча заклади ті основані і удержують ся руськими фондами.

Вірним образом високих пастирів мусять бути й низші. Як тамті обік ордерів і відзнак, так сі обік добрих парохій не знають ніякого ідеалу, як тільки: бути „добрим Маляром“. А щоби на таку назву

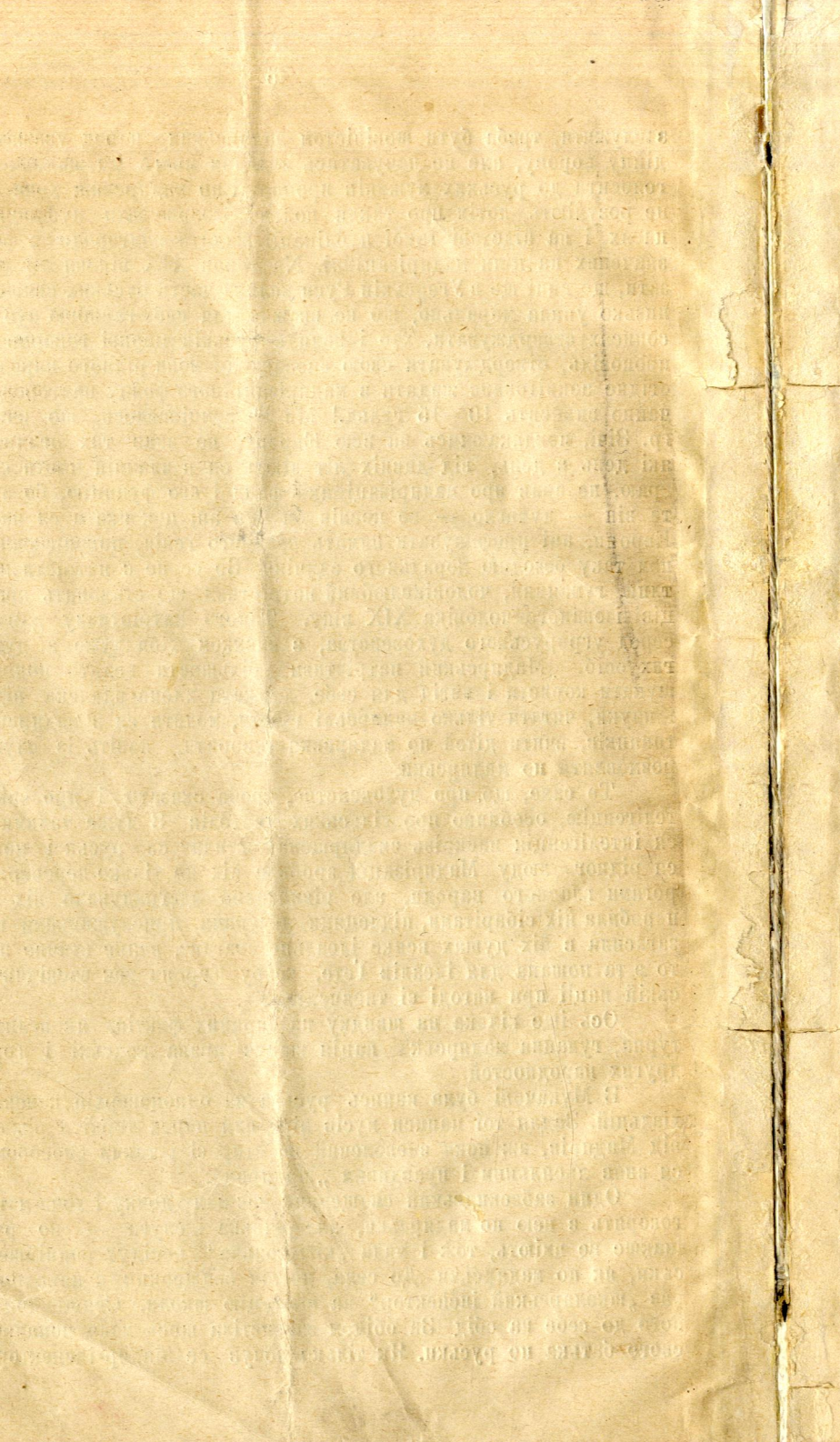
заслужити, треба бути шовіністом мадярським, народ уважати лише за дійну корову, але не почуватись зглядом нього до жадних обов'язків, голосити до руських мужиків проповіді по мадярськи, хоча мужики їх не розуміють, потім про такий подвиг оголошувати публично в часописах, і на підставі такої публікації жадати надгороди з фондів призначених на цілі мадяризації. На сором XIX вікови ми мусимо сказати, що нині ще в Угорській Русі велика часть руських священників так низько упала морально, що не вважає для себе ганьбою публично в часописах стверджувати, хто і коли в руській церкві говорив мадярську проповідь, стверджувати свою зневагу до мови рідного народу, а за те огідне поквітоване жадати з мадяризаційного фонду надгороди, що звичайно виносить 10—15 гульд.! Ми не сумніваємось, що високовчений гр. Зічі, покликаючись на всю Європу, не знав тих огидних фактів, які день в день, від давніх літ діють ся в значній части єго рідного краю, не знав про мадяризаційний фонд і єго функцію, бо знавши все те він — думаємо — не посмів би був ані покликати ся на свідокство Європи, ані профанувати пам'ять великого генія, покриваючи єго іменем таку безодню морального злочинства. Бо се не є патріотизм, той світлий, гуманний, чоловіколюбний патріотизм, що становить красу і славу цивілізованого чоловіка XIX віку. Такого патріотизму дармо шукати серед угорського духовенства, з виємком хіба дуже а дуже немногих осіб. „Мадярський патріотизм“ більшости велить поперед усього шукати користи і вигід для себе, держати хлопа здалека від просвіти і науки, читати тільки мадярські газети, молити ся з мадярських молитовників, вчити дітей по мадярськи говорити, навіть із слугами дома розмовляти по мадярськи.

Те саме, що про духовенство, треба сказати і про світську інтелігенцію, особливо про сільських учителів. З дуже малими виємками ся інтелігенція наскрізь змадярщена, встидає ся руської мови, цурає ся рідного люду. Мадяризація зробила їх не тільки перевертнями і ворогами власного народу, але рівночасно здеградувала їх морально, поробила їх сібарітами, підлецами, лизунами, прислужниками панськими, загасила в їх душах всяке ідеальне змагане, всяке етичне почуте. Чи то є та пошана для ідеалів Гете, котру Європа має засвідчити мадярській нації при нагоді єї тисячоліття?

Ось іще кілька на швидко назбираних фактів, як велика, культурна, гуманна мадярська нація шанує права людські і горожанські других народностей.

В Мукачові була напись руська на одноповерхій камениці парохіальній. Задля тої написи мусів місцевий парох терпіти різні пакости від Мадярів, аж поки зневолений не стер єї і таким способом не став ся знов льояльним і правдивим „Мадяром“.

Один забескидський священник має малу дочку і хоча мати і отець говорять з нею по мадярськи, але нянька і слуги — по руськи, бо інакше не вміють, тож і мала „кішасонька“ бесідує радніше по руськи, як по мадярськи. До села, де той священник є парохом, зайїхав раз „школярський інспектор“ на візитацію школи. Священник запросив його до себе на обід. За обідом залепетіла щось мала понадяночка до свого батька по руськи. Як тільки почув се Мадяр-інспектор, почер-

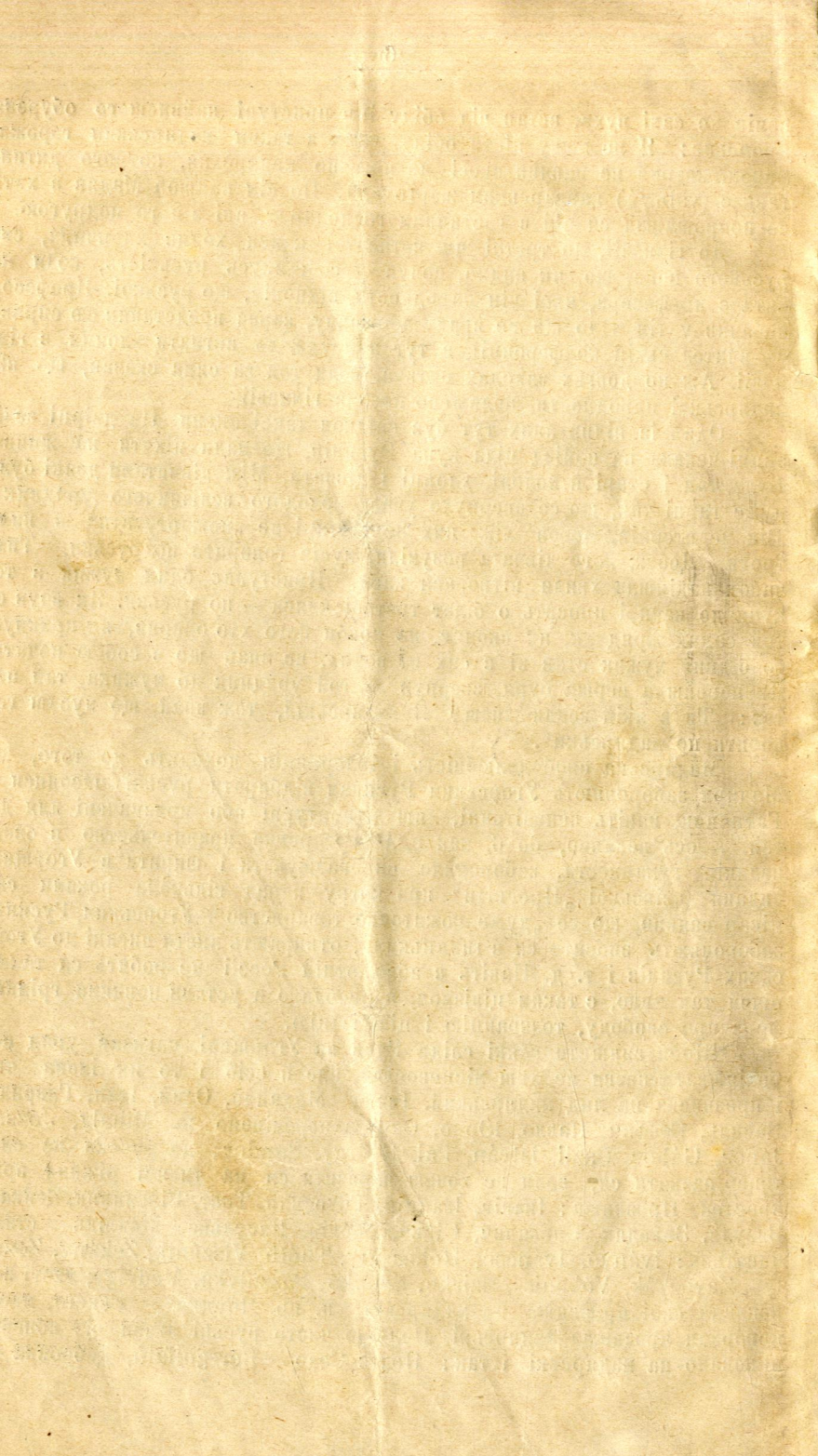
вонів по самі вуха, встав від обіду і в приступі найвисшого обурення промовив: „Я не можу йісти обіду разом з таким мадярським горожанином, котрий не навчив своєї дитини по мадярськи, котрого дитина гавкає (vabgú) варварським жаргоном!“ По сім вийшов Мадяв з хати не попрощавши ся ані з гостинним господарем, ані з його подругою.

До гімназії, до третьої чи четвертої класи ходив хлопчина, син руського поиа, що, як видно, почув у собі якусь руськість, коли на питанє професора, якої він народности, відповів, що руської. Професор побачив у тім мало що не зраду державну, зараз представив сю справу на вчительській конференції, а тут присуджено вигнати хлопця з гімназії. Аж по довгих заходах батька, коли той за сина сказав, що він мадярської народности, полишено його в гімназії.

Один із підписаних тут був свідком такої сцени. На двірці залізничній чекала на поїзд ціла купа Русинів, що мали йїхати на жнива. Були там і старі й молоді, хлопці і дівчата. Між дівчатами деякі були дуже гарні так, що се звернуло увагу молодого залізничного урядника. Він не втерпів, щоби між них не йїти і не „пожартувати“ з ними трохи. Щобиж його дівчата розуміли, мусів говорити по руськи. Тимчасом надійшла хвиля вітворевя каси. Приступає один мужик з тої купи до каси і просить о білет третьої класи — по руськи. Як вчув се той самий жрядник, як скочив, не мовби його хто опарив, як крикнув, то бідний мужик став ні в сих ні в тих, не знав що з собою почати. Як перейшла перша буря, звернув ся той урядник до мужика, тай питає: „Ти в якій землі жиєш? В мадярській, тож знай, що мусиш говорити по мадярськи“.

Мадярська свободолобність і толеранція доходить до того, що Мадяри забороняють Угорським Русинам відібрати руські часописи з Галичини, навіть не політичні, лиш літературні або призначені для дітей. А ось недавно, бо 6. мая с. р., угорське правительство в своїй великій гуманности, заборонило спроваджувати і ширити в Угорщині видання львівської „Просвіти“ про котру перед кількома роками сам цісар заявив, що се „дуже позиточне товариство“. Угорським Русинам забороняють зносити ся з галицькими, отвирають листи писані до Угорських Русинів і т. д. Навіть в абсолютній Росії не робить ся таких річей так явно, с таким цинізмом, а особливо з устами повними грімких фраз про свободу, толеранцію і цивілізацію.

Щоби знищити всякі сліди Руси на Угорщині, наказав уряд перемінювати назви не лиш місцевостей, але й осіб і то як імена, так і прозвіска на лад мадярський. Імена: Михайло, Осип, Іван, Гаврило, Василь, Стефан, Павло, Юрко, Олекса перемінено на Mihály, József, János, Gábor, Bazil, István, Pal, György, Sándor; по руськи не смій тепер назвати ся, коли не хочеш наразити ся на тисячі різних прикростей. Прозвища: Іванів, Іванців, Голосний, Товт, Вівсанник, Зейкан, Зауля, Заведяк, Вовканич, Сірко, Собків, Пасулька, Медвідь — стали писатись: Iványó, Iváncsó, Holosnyay, Thóth, Viszánik, Zékány, Zozulya, Zavegyák, Vókaniss, Szirku, Szopkó, Paszulyka, Medvigy; многи переклали свої прозвища на мадярське, н. пр. Чорний — Fekete, многи прибрали прозвища мадярські. Подібно чисто руські назви сія попере-
мінювано на мадярські і так: Новое Село — Béregujfalu, Добровка —

Cserhalom, Повтока—Gazlo, Сельце—Kisfalud, Гребля—Felső-Karaszló, Залуже—Kis-Almás, Яблоново—Nagy-Almás, Дунковиця—Nyiresfalva, Пістрагово—Pisztráha, Локоть—Abránka, Завидово—Dávidfalva, Чорний потік—Fekete patak, Юровиця—Papgyörgyfalva, Нелійно—Hársfalva, Стройна—Malmos, Скотарско—Kis-Szolyva, Гукливе—Ingó, Волове—Okörmöze, Лисичово—Rókamező, Новоселиця—Felső-Neresznicze, Студеное—Hideg patak, Крива—Tisza Kirsá, Терново—Kökényes і т. д. і т. д. Кільканайцять назв місцевостей позістало й доси руськими; Мадярів се кололо і з нагоди вистави, щоби увіковічити ювілей тисячолітя, а zarazem показати Європі, що Русинів зовсім нема в Угорщині, порішили і ті остатні назви понеремінювати на мадярські. Так отже відвічні села руські стануть тепер, бодай на око, чисто мадярськими і від 1896 р. будуть називатись: Русково—Csapat-ország, Руська Поляна—Navasmező, Русь-крива—Sebespatak, Косова Поляна—Kaszómező, Нерсениця—Királyvölgye, Кушниця—Réfalu, Задня—Zar-falu, Майданка—Namvas і т. д.

Ми не антисеміти і далелі від того, щоб ворогувати проти кого нібудь задля его раси, релігії або народности. Та про те годі заперечити, що історичні і соціальні обставини нашого краю витворили доволі велику і вельми шкідливу верству жидів-паразитів і безсовісних експлуататорів мужицької праці. Особливо треба се сказати про більшість тих жидів що живуть по селах як шинкарі, лихварі, дрібні торговці та перекупці. Можемо сказати без помилки, що де в селі більше таких жидів, там низше стоїть просвіта, народ бідніший, темніший і більше здеморалізований. Отож ми мусимо ствердити, що ніде на цілім просторі заселенія українсько-руським народом процент жидів по селах не є такий високий, як власне на Угорській Русі. Коли в Росії живе їх ледво по 2—10%, то в угорських селах їх маємо по 20—70%. Не диво, що пошмо голошеної на весь світ дбалости мадярського уряду о народню просвіту між угорськими Русинами є ледви 30% письменних.

Та не досить того, що угро-руські селяне своєю працею годують і збогачують таку величезну силу паразитів. Після найновішого закону мадярського і про реценцію жидів спадуть на Русинів нові тягарі — видатки на користь жидів. Тепер бо, коли в селі є 200 жидів і вони захочуть заложити собі школу, божницю і т. д., то після того закона Русини будуть мусіти конкурувати на будову і удержанє тих божниць так само, як на свої церкви.

А тимчасом Русини не сміють собі заложити читальні, каси пошкільної, ссипу збіжжя, не можуть лучити ся в спілки, бо жиди понирани Мадярами не допускають до того.

Ми не хочемо говорити про економічний стан, до якого довела Угорських Русинів така господарка урядова сполучена зі здиствами податковими, з екзекуціями нечуваними в ніякій цивілізованій державі. Ми вазначимо тільки, що з цілої українсько-руської території власне Угорські Русини найперші почали емірувати за море, що процентово і абсолютно вони доси достарчили найбільшого числа емігрантів і що на нових осідках, особливо в Сполучених Державах північної Америки власне вони показують ся найменше цивілізованими, а причіплене до

44(2)

них Американцями прозвище „Hungarian“ здавна стало ся синонімом грубости, нехарности, зледащілости і рабської принижености, до яких у Америці не доходили ані невольники Негри, ані дикі Індіане.

Русини не мають ані одного свого посла в соймі, хоч на 500.000 жителів повинні мати і хоч по впровадженю конституції в Угорщині мали їх кількох. Не мають тому, що в Угорщині вибори переводять ся так, як певно піде в краю хоч би тільки на пів цивілізованім. Лісти виборців фальшують; тих, котрі мають право голосувати, тисячами з ліст вичеркують, коли нема певности, що вони будуть голосувати за урядовим кандидатом, натомість тих, що готові голосувати на всякого любого урядови кандидата, втягають в лісти, хоч би вони не мали права голосованя. Правда, вичеркненим самовільними урядниками з ліст виборчих хорожанам, після закона прислугує право реклямації, та щож: потрібні до реклямації папери видають відповідні канцелярії, а коли Русин зголошуєсь до канцелярії і просить о ті папери, його викидають за двері. Коли мимо всяких перепон віддасть який Русин голос на свого кандидата, його гонять, переслідують на кождім кроці, гнетуть, а не раз і гублять і то не лиш його самого, але навіть цілу его родину. Виборців, що не голосують на любого урядови мадярському кандидата, провадять жандарми з настромленими багнетами, як злодіїв і душогубців. Виборцям не дозволяють порозумівати ся зі своїми провідниками, але тримають їх цілий день в голоді і холоді під голим небом. Не урядових виборців спиняють як мож від голосованя, а коли вони належать до армії, то перед голосованем покликають їх до війська. Перед виборами, а особливо підчас самих виборів, насилають у села багато війська і жандармів. На урядового кандидата покликають голосувати навіть таких, що їх тоді нема дома, очевидно вони голосують через різних заступників, по найбільше жидків. Навіть умерші мають таких своїх заступників.

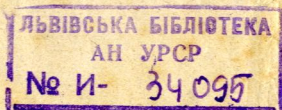
Тикими то способами обезсилено, зубожено, отемнено, обдерто з усіх найкрасших здобутків цивілізації великий і живий відлам українсько-руського народа, відібрано йому можливість промовити самому в своїй обороні, заткано уста, щоби криком роспуки, стогоном потоптаної і зневаженої гідности людської не псував гармонії пишних торжеств тисячолітя мадярської єдности і мадярської слави.

Ми не вороги мадярської нації. Ми високо цінимо єї енергію в боротьбі за свої права, єї геройство в тяжких для неї хвилях; ми шануємо єї заслужених мужів, єї талановитих писателів, поетів і політиків, бо знаємо, що вони ніколи не були ворогами слабих, гнобителями пригноблених, не були прихильниками здиств, отемнюваня і деморалізації *ad maiorem Hungariae gloriam*. Ми тямимо ті щирі, сердечні слова, якими знаменитий угорський писатель Етвеш накликав своїх земляків до справедливого і гуманного трактованя Угорських Русинів, ми спочуваємо щиро й тим словам, які недавно проголосив мадярський посол Угрон в царляменті в обороні немадярських народностей і закінчив досадним уніпненням: „Хто обдирає ті народности з їх прав, той допускає ся тяжкого злочину на спільній вітчизні“. Ми можемо тільки жалувати, що такі слова і такі погляди серед мадярської суспільности — висміх, голос воюючого в пустині. Ми бажаємо мадяр-

ській нації як найкращого розвитку, та про те думаємо, що по трунах немадлярських народностей вона не піде наперед, що дорога насильств, кривдженя, економічного і духового руйнування провадить тільки до ягуби, а не до поступу, дегенерує і підкопує не тільки слабшого, але і сильнішого.

Ми не маємо нічого против того, щоби наші угроруські брати були добрими угорськими патріотами. Своїм осідком, економічними і культурними інтересами вони тісно звязані з Угорщиною і ми розуміємо добре, що ми не в силі розірвати той звязок, бо він природний, впливає з географічного йім положеня. Та про те ми думаємо, що вони мають право бути свідомими Русинами, бути живою і діяльною частиною тої нації, до котрої належать своїм походженем, своєю історичною і духовою традицією. Та свобода, котрою Угорщина нині величає ся перед світом, не повинна бути путами, що сковують уста і душу півміліонної маси, бо тоді вона перестає бути свободою, а робить ся карикатурою свободи, дволичним фарисейством. І коли ми нині, спонукані безвихідним, страшним і приниженим положенням наших угорських братів перед лицем цивілізованої Європи підносимо торжественний протест против бруталному винародовлюваню, економічному руйнуваню, духовому отемнюваню і моральному упідлюваню Угро-руського народа, не меншому, коли не більшому, як те, якого дізнають інші немадлярські народности Угорщини, Словаки, Румуни, Сербі, Хорвати і Німці — то ми переконані, ще протестуємо не против свободи, не против гуманности, не против поступу, а против безвстидному і безсовісному надуживанню тих високих слів для брудних, навіть не національних, а вузько кастових цілей. Ми певні, що не тільки в Європі, але й серед чесних і доступних для справедливости Мадяр протест наш найде відгомін, а з свого боку запевнюємо, що не перестанемо бороти ся з теперішніми порядками в Угорщині, негідними краю європейського, не перестанемо всякими легальними способами розбуджувати серед наших угроруських братів руського народнього почутя, віруючи твердо в те, що панованє бруталного насиля і цїнізму ніколи не може бути тривке.

Львів дня 15, іюня 1896.

Jan 15 1883

И-34.095

Ф $\frac{I}{i-115}$

Франко, І.

І ми в

Європі